

Кольоративи в українській мові виконують не лише номінативну функцію, а й є важливим елементом національно-культурної ідентичності. Вони відтворюють історичний досвід, ментальність і традиції народу. «Волинський текст» як регіональний мовний феномен ілюструє багатство кольоративів, які формують унікальну мовну картину світу. Їхнє вивчення дозволяє глибше зрозуміти взаємозв'язок мови, культури та історії. Аналіз кольорових конотацій у різностильових текстах – від фольклору до сучасної публіцистики – відкриває нові грані функціонування мови як культурного феномену.

Література

1. Васильчук І. Волинь: літературний портрет регіону. Луцьк : Волинська друкарня, 2018. 320 с.
2. Гнатюк В. Український фольклор: символи і значення. Київ : Наукова думка, 2017. 260 с.
3. Самчук У. Волинь: роман. Київ : Смолоскип, 2016. 480 с.
4. Чередниченко О. Кольористика в українській мові: національно-культурний аспект. Львів : Світ, 2019. 350 с.
5. Чуфаровський В. Мовна символіка природи у фольклорі Волині. *Науковий вісник Волині*. 2020. № 12. С. 45–50.

Науковий керівник – О. Г. Межов, д. філол. н., проф.

Анна Заяць, Олександр Межов

Фігури експресивного синтаксису в історичному романі «Євпраксія» Павла Загребельного

Експресивний синтаксис – один із найпотужніших інструментів мовного вираження, що дозволяє авторам підсилювати емоційність та драматизм літературного тексту. Використання таких прийомів, як-от: парцеляція, градація, ампліфікація, повтор, еліпсис, антитеза, паралелізм, риторичні звертання, питання, період – сприяє створенню особливого стилістичного ефекту, увиразнюючи вузлові моменти сюжету та психологічні аспекти образів.

Упродовж останніх десятиріч активно розглядають фігури експресивного синтаксису в поетичних та прозових текстах такі дослідники: І. Баран [1], Л. Голоух [2; 3], І. Завальнюк [4], Н. Куршина [8], О. Матвійчук [9], М. Піхота [10] та ін.

Мета публікації – дослідити використання фігур експресивного синтаксису в історичному романі Павла Загребельного «Євпраксія». Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких завдань: 1) розглянути теоретичні аспекти аналізу фігур стилістичного синтаксису; 2) виявити функційне навантаження ампліфікації, парцеляції, повторів, градації, простих речень у романі Павла Загребельного.

Як зазначає О. Матвійчук: «Стиль будь-якого мовленнєвого твору, як і стиль окремого автора, у значній мірі визначається синтаксисом» [9, с. 221]. Павло Загребельний у багатьох своїх творах активно використовує фігури стилістичного синтаксису. Загалом, структура творів письменника досить складна, адже рівень його мовної компетенції має максимальні показники свого вираження. Павло Архипович був дуже ерудований, що засвідчують і його слова: «Сучасний письменник, на мою гадку, не має права не знати хоч однієї вдало збудованої фрази у світовій літературі, принаймні за останню тисячу років» [7].

За нашими спостереженнями, найбільш виразно зафіксована експресія автора у таких стилістичних фігурах: ампліфікація, парцеляція, повтор та градація.

Ампліфікація – це «стилістична фігура мови, що полягає в нагромадженні однорідних мовних засобів для посилення експресивності висловлення» [5, с. 25]. У романі багаторазово вжито цю фігуру. Завдяки ампліфікації автору легше відтворити атмосферу тієї чи тієї ситуації. Наприклад: «Лайка й регіт, похвалання й чавкання, чорні розкриті роти в

зблисках міцних зубів, клекітливе хропіння, сморід від немитих чоловіків, солодкаво-нудотний запах кінського поту, зітхання волів, скавучання псів, яких кусали блохи, ревіння верблюдів, що тужили за сухими степами, – такі були ночі» [6, с. 50]. Ампліфікацію у цьому уривку, побудовану на синтаксичних структурах однорідності головних членів односкладного речення, використано для того, щоб створити виразний і детальний образ, підкреслюючи хаос та багатоманітність нічного буття. Нанизування віддієслівних іменників, нерідко поширених залежними словами або підрядними конструкціями, підсилює динамічність авторської оповіді. Крім того, аналізована конструкція являє собою період – синтаксично й семантично цілісну стилістичну фігуру, що складається із двох взаємно врівноважених частин: розгорнутого простого ускладненого речення з однорідними членами (підвищення) та висновкової, заключної (зниження), розділених інтонаційно та пунктуаційно.

Найчастіше ампліфікаційні ряди сформовані однорідними підметами в семантичній функції суб'єкта (діяча), з якими координуються присудки зі значенням фізичної дії, руху, переміщення. Наприклад, речення «...їдуть духовні особи, державні люди, гінці з грамотами, посли, збирачі данин, каравани купців, монахи-втікачі, вічно шукають пристановища нещасні раби, метаються грабіжники, волоцюги, наскакують кочівники...» [6, с. 63] відтворює величезну кількість соціальних груп завдяки іменникам-номінаціям осіб, а дієслівні предикати підсилюють ефект руху, різноманіття життєвих шляхів, а також зображують хаос і постійні зміни станів. Перелік численних племен, які жили на території Балтійського моря, створює враження великої територіальної різноманітності, багатства етнічних груп і національностей, що підсилює масштаб і важливість цієї історичної території: «...жили полабінги, пучини, лінгони, варнаби, укряни, хіцціни, цірціпани, толозанти, ретари, гевельди, доксани, віліни, стодорапи, ретарії, лужичі, прус» [6, с. 77].

Активно функціонують й ампліфікаційні ряди однорідних додатків: «Осінь пахла дощами, прив'ялим листям, гнилизною боліт, кислими кожухами, дикою звіриною...» [6, с. 90]. У наведеному реченні вони передають не лише глибоку атмосферу осені як фізичного явища природи, але й «емоційне тло» цієї пори року. У текстовому фрагменті «Тоді отець Северіан вмить вилічував усі єресі, які він знаходив у латинян: савеліанство, жидівство, македоніанство, аполінаризм, армянство, монофелітство, монофізитство, аріанство, несторіанство, іконоборство» [6, с. 93] простежуємо значне нагромадження однорідних додатків з конкретно стилістичною метою: кожна нова «єресь» у цьому списку створює відчуття безмежності й багатогранності релігійних помилок, які доводиться виправляти.

Градація – «стилістична фігура, суттю якої є розташування частин висловлення (слів, словосполучень, предикативних частин), коли кожна наступна частина уміщує підсилювальні (градація висхідна), зменшувальні (градація спадна) смислові або емоційно-експресивні значення» [5, с. 110]. Письменник уміло вводить цю стилістичну фігуру у свій текст: «Одні весь час ждуть чогось страшного, як ми – кінця світу. Другі сміються. Треті плачуть. Четверті тягнуть до свого житла всілякий надібок. П'яті люблять одягатися. Шості люблять роздягатися» [6, с. 42]. Розповідаючи про «чеберяйчиків», автор подає перелік їх поведінкових моделей, який має наростаючу емоційну інтенсивність. В основі градації закладено зазвичай нагромадження монопредикативних структур, синтаксичних конструкцій з однорідними членами, сурядних частин складного речення, рідше – однорідна та послідовна підрядність.

Парцеляція – це «членування цілісної реченнєвої структури на кілька окремих висловлень для актуального наголошення виокремлюваних компонентів» [5, с. 538]. Письменник вдало використовує цей прийом: «Ні обігрітися, ні посушитися. Бо в темряві нападуть знезацька, не помітиш» [6, с. 82], «Вона зрозуміла його подратованість і оту втомлену пригорбленість. Бо то від сумної величі» [6, с. 113], «Хоч один правдивий свідок. Бо абат, якому на сповіді відкривалася в усьому, потоптав правду» [6, с. 333]. У поданих прикладах реченнєва структура розділена на два компоненти – базову частину й парцелят у формі підрядного речення причини.

Є структури, розчленовані й на чотири компоненти: «У Євпраксії горіли всі двадцять – удень і вночі. Щоб темряви не було ніколи. Бо можуть обидити дитину. Бо ж у світі панує великий блуд, панують мечі й сокири, бурі й вовки, а люди – теж як вовки» [6, с. 94], «Не могла сказати: бачила. Бо п'ятьма. Бо кінець світу. Бо розколювалися земля і небо» [6, с. 240]. У першому уривку парцеляція створює відчуття тривоги та невизначеності. Кожне окреме речення додає нові деталі, і кожен аспект світу Євпраксії здається важливим і жакливим, що підсилює ідею безпорадності. У другому – кожна нова частина не тільки додає нову інформацію, а посилює відчуття нереальності й кінця світу. Також у цих двох структурах фіксуємо полісиндетон – «повторення службових слів, яке створює експресивність контексту» [3, с. 14].

Лексико-синтаксичний повтор як одна з домінантних стилістичних фігур у романі Павла Загребельного допомагає підсилити емоційний вплив і підкреслити головні ідеї тексту. Наприклад: «Блаженні убогі духом. Блаженні, хто не жадав. Блаженні, хто не бунтується. Блаженні покірливі духом» [6, с. 271] або «Нічого не зрозуміли, нічого не зауважили, нічого не вловили» [6, с. 175].

Вживання простих речень, як фігур експресивного синтаксису, дає змогу автору занурювати читача у потрібну атмосферу набагато швидше, аніж за допомогою складних конструкцій. Адже просте речення зазвичай має лаконічну структуру і містить одну основну думку. Таких випадків у романі «Євпраксія» чимало: у напружених сценах прості речення допомагають відчувати динаміку, а в ліричних – глибше занурюють у почуття. Наприклад: «Страждання від безсилля. Невіста ще не могла стямитися. Не розуміла. Не вірила. На неї насувався високий, з гадючою голівкою. Величезний шолом пожбурих. Меч відкинув. Дряпав руками по панциру» [6, с. 83]. Прості речення в цьому уривку сприяють створенню напруженої, майже панічної атмосфери. Їхня уривчастість і безпосередність передають сильні емоції та динаміку подій, дозволяючи читачеві відчувати ситуацію «тут і зараз».

Аналіз використання фігур експресивного синтаксису у романі Павла Загребельного дозволяє глибше зрозуміти художні особливості його стилю. Ці фігури виступають не лише засобами виразності, а й інструментами емоційного впливу на читача. Ампліфікація допомагає автору деталізувати образи й розкривати внутрішній світ героїв, створюючи атмосферу насиченості та багатозначності. Парцеляція додає тексту динаміки й драматизму. Повтори структурують текст і посилюють емоційні акценти. Простота речень забезпечує ритмічність і доступність тексту, а градація додає напруги й виразності, особливо у зображенні конфліктів чи емоційних переживань. Отож, стилістичні фігури не лише формують унікальний стиль письма Павла Загребельного, але й слугують важливим елементом розкриття глибоких тем його творів. Вони збагачують текст, роблячи його багатоплановим і водночас доступним для сприйняття.

Література

1. Баран І. М. Фігури експресивного синтаксису в поетичній творчості Василя Симоненка. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*, 2023. Т. 107. № 21. С. 141–147.
2. Голоух Л. В. Домінанти поетичного синтаксису Лесі Українки. *Лінгвостилістичні студії*. 2014. № 1. С. 63–69.
3. Голоух Л. В. Лінгвостилістика експресивного синтаксису Ю. Іздрика. *Українська мова в сучасному науковому вимірі: матеріали II Міжнародної наукової конференції, м. Луцьк, 1–2 червня 2023 рік*. Луцьк. 2023. С. 13–15.
4. Завальнюк І. Експресивний синтаксис прози Михайла Стельмаха. *Українська мова*. 2012. № 3. С. 39–47.
5. Загнітко А. Сучасний лінгвістичний словник. Вінниця: ТВОРИ, 2020. 920 с.
6. Загребельний П. А. *Євпраксія*. Харків: Фоліо, 2002. 369 с.
7. Загребельний П. А. Спроба автокоментаря. *Урок української*. 2001. № 11–12. С. 38–42.
8. Куршина Н. А. Засоби експресивного синтаксису у творах Галини Вдовиченко: рукопис / науковий керівник к. філол. н., доц. Т. І. Вавринюк. Кривий Ріг, 2021. 93 с.

9. Матвійчук О. М. Експресивний синтаксис. Сучасні напрямки досліджень міжкультурної комунікації та методики викладання іноземних мов: Збірник наукових праць. Житомир: Вид-во ЖДУ, 2011. С. 221–223.
10. Піхота М. В. Елементи експресивного синтаксису у творах Олександра Довженка. Вісник студентського наукового товариства : збірник наукових праць студентів. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2016. № 15. С. 102–105.

Ірина Кіпень

Активізація англіцизмів у сучасному медіадискурсі

Сьогодні світ характеризується стрімким розвитком технологій, глобалізацією та інтеграцією культур, що суттєво впливає на мовні процеси. Особливу роль у цьому контексті відіграє активізація англіцизмів, які дедалі частіше проникають у сучасний медіадискурс, адаптуючись до української мови.

Сучасна лінгвістика демонструє зростаючий інтерес до мовних явищ, які містять стилістичну маркованість. Особливу увагу науковці приділяють запозиченням, які залишаються об'єктом дослідження протягом тривалого часу. Це можна обґрунтувати їхньою виразністю та відходом від традиційної мовної норми. Внаслідок їх використання виникає враження оригінальності та винятковості, простежується розбіжність між загальновідомими взірцями та інноваційний стан сказаного.

У лінгвістиці акліматизація мовних одиниць відбувається поступово і як наслідок в цільовому мовленні уживаються лексичні еталони. Процес перебігу акомодатії простежується на стилістичному, граматичному та фонетичному етапах. Передумовою такого динамічного зародження в середовищі технологічного перелому є бурхливий перебіг життя та засоби масової інформації.

Англізми (англіцизми) в українській мові досліджувало чимало науковців. Серед останніх студій варті уваги статті Л. Архипенко «Англіцизми в українській мові: причини, наслідки, перспективи запозичування» [1], О. Пономаренко, Д. Верби «Англіцизми як мовна інновація у сучасному україномовному медіадискурсі (на матеріалі розважального телевізійного шоу «Хто зверху?»» [2], О. Стишова «Нові іншомовні слова в українськомовних ЗМІ початку XXI ст.» [3] та ін.

Мета пропонованої публікації – простежити лінгвальні та екстралінгвальні чинники активізації англіцизмів у сучасному медіадискурсі на основі аналізу праць українських мовознавців.

На підставі тлумачного словника української мови віднаходимо наступну дефініцію до поняття: «англіцизм (також англiзм) – слово або зворот, запозичені з англійської мови» [4]. Запозичення англіцизмів почали активно використовуватися не лише в побутовому спілкуванні, а й в різних сферах професійної діяльності, таких як медіа, наука та бізнес. Це сприяє швидкому засвоєнню нових термінів, але водночас може призвести до зміни мовних норм і навіть виникнення мовних бар'єрів у суспільстві.

У лінгвістиці традиційно класифікують англomовні запозичення на декілька підвидів за походженням. До складу першого підвиду належать досить давні й акомодовані в повній мірі, які є широко поширеними з великою чисельністю похідних. Другий підвид охоплює лексеми, які є деталлю міжстильової лексики та побутують за межами професійного оточення (ксерокс, бренд, провайдер, спонсор). Третій підвид складають варваризми, тобто іншомовні лексеми, які доволі рідко використовуються і можуть зазнати трансформації питомими. До четвертого відносять інтернаціоналізми, тобто міжнародні лексеми, які застосовують у різних мовах.